

CONTRIBUȚII LA MONOGRAFIA ISTORICĂ A SATULUI BĂLNACA (SECOLELE XV—XVIII)

de

ANA MARTIN SILAGHI

Situat pe cursul superior al Crișului Repede, la poalele Munților Pădurea Craiului, pe linia de cale ferată Oradea — Cluj-Napoca, între localitățile Șuncuiuș și Bratca, satul Bălnaca se întinde de o parte și de alta a Crișului Repede, care desparte vatra satului de cătunul Bălnaca-Groși. Rolul de stăvilă natural al Crișului în ofensiva munților spre Est îl dovedește configurația formelor de relief. Prelungirile montane înaintază pînă pe malul stîng al Crișului, formînd un fel de baraj natural înalt; de pe malul drept continuă cu dealuri domoale.

În prima jumătate a secolului al XIII-lea, în partea de est a comitatului Bihor se constituie domeniul Șinteului, contruindu-se lîngă Aleșd o cetate întărită, căreia îi vor aparține unele sate situate între Barcău, Crișul Repede, Piatra Craiului și Valea Gepișului¹. Istoria deosebit de frămîntată a domeniului cuprinde aproape cinci secole de existență, din a doua jumătate a secolului al XIII-lea pînă în al doilea deceniu al secolului al XVIII-lea. În această perioadă este stăpînit de mai multe familii nobiliare maghiare, de unii principii ai Transilvaniei sau administrat direct de coroana regală. În secolul al XVII-lea stăpîni ai domeniului cu intermitențe, sînt foștii domni ai Țării Românești Gavrilaş Movilă și Constantin Șerban, Gheorghe Ștefan al Moldovei, care, în urma pierderii tronurilor, se retrag aici, datorită legăturilor de prietenie cu principii Transilvaniei².

În secolele XVI—XVII, de la prima atestare documentară din 1406³, pe care o cunoaștem (după cercetările de pînă acum) pînă în 1652 satul Bălnaca apare, invariabil, ca aparținînd domeniului cetății Șinteu, chiar dacă stăpîinii se vor schimba des. La 1406, domeniul intră în stăpînirea familiei Lacy de Santău. Cu această ocazie, se face și prima conscriere a domeniului, în care sînt menționate 63 de așezări. Bălnaca este înscrisă sub denumirea maghiarizată de „Banlak“. La conscripția din 1552, satul

¹ Liviu Borcea, *Satele din Bihor ale lui Gavrilaş Movilă și Constantin Șerban*, în *Crisia*, VI, Oradea, 1977, p. 98.

² *Ibidem*, p. 97.

³ Datele dintre anii 1406—1623 sînt după Liviu Borcea, *op. cit.*, p. 118:

este în posesia lui Gáspár Drágffy, pentru ca din 1559 pînă în 1604 să aparțină celui mai mare nobil proprietar de pămînt de la sfîrșitul secolului al XVI-lea din comitatul Bihor, Ștefan Bocskai, personaj care va ajunge, pentru o scurtă perioadă, și principe al Transilvaniei. La 1614 satul apare ca fiind în proprietatea lui Mihai Imrefffi și Elisabeta Zolyomi, soția acestuia. După moartea lui Mihai Imrefffi, Elisabeta Zolyomi se căsătorește cu fostul domn al Țării Românești, Gavrilaş Movilă, care devine astfel stăpîn al Șintelui. În testamentul Elisabetei Zolyomi, din 1623, sînt nominalizate satele care vor intra în proprietatea lui Gavrilaş Movilă. Bălnaca ocupă poziția a 7-a din cele 32 de localități enumerate. La 1652 figurează cu 29 de porți printre satele domeniului Șinteu⁴. De la această dată pînă la 1694 nu se cunosc alte mențiuni documentare despre sat. Privitor la soarta domeniului Șinteu în aceste decenii se știe că la 28 octombrie 1657 dieta Transilvaniei îl acordă lui Gheorghe Rákoczi al II-lea dar, peste două luni, la 28 decembrie 1657 și pînă în jurul anului 1660 este în posesia lui Constantin Șerban, fostul domn al Țării Românești. Între 1660—1692 domeniul intră în administrația pașalicului de Oradea.

În mențiunile documentare amintite nu sînt specificate obligațiile țaranilor față de stăpînul feudal. Se cunoaște însă că, pînă la sfîrșitul secolului al XV-lea, dările românilor stabilite la Dieta de la Turda din 1548 se limitau la *quinquagessima ovium*, ei fiind scutiți de ale dări.⁵

Administrația austriacă stabilește după 1598 dijma din porci și oi, iar dacă erau sub 10 capete se puteau răscumpăra în bani⁶. Românii mai aveau de prestat obligații în muncă și de făcut daruri de sărbători⁷. Stăpînirea otomană a simplificat sistemul de percepere a dărilor, introducînd dările globale.

O analiză demografică a populației satului pentru secolele XVI—XVIII este mult îngreunată de penuria datelor, astfel încît din cele 7 mențiuni documentare doar patru oferă și o situație a populației, situație, care la rîndul ei, nu reflectă realitatea, ci doar pe contribuabilii care trebuiau să presteze obligațiile feudale, cunoscut fiind în aceste vremuri și fenomenul sustragerii de la conscrieri. În al doilea rînd, nu se cunoaște exact conținutul noțiunii de *poartă* folosită în conscripția din 1552, de casă la 1559 sau 1652. La sfîrșitul secolului al XVI-lea, în unele locuri 6 supuși constituiau o poartă⁸, iar la începutul secolului XVII, la 1609, poarta cuprindea 4 case iobăgești sau 12 case de jeleri⁹. Dacă se ia media

⁴ Gheorghe Mudura, *Populația localităților de pe cursul superior al Crișului Repede la sfîrșitul sec. XVII și în prima parte a sec. al XVIII-lea*, în Aleșd 1904—1979, Oradea, 1979, p. 73.

⁵ Liviu Borcea, *Obștea sătească din Bihor, voievozii și cnezii ei în sec. XIII—XVII*, în *Crisia*, XII, Oradea, 1982, p. 140.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 141.

⁸ David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul XVI*, vol. II, Ed. Acad. R.S.R., București, 1968, p. 837.

⁹ Virgil Maxim, *Geografia istorică a Bihorului în secolul al XVI-lea*, în *Crisia*, V, Oradea, 1975, p. 95.

de două unități iobăgești pe poartă și indicele mediu pentru o familie de 4¹⁰, atunci situația locuitorilor satului Bălnaca ar fi următoarea:

1552 — 6 porți — 12 familii — 48 de locuitori

1559 — 15 case — 30 familii — 120 locuitori.

Pentru secolul al XVI-lea se consideră mai potrivit indicele mediu pentru o familie de 4 persoane, ținându-se cont de realitățile vremii¹¹. În conscripția din 1552 satul se numără printre cele 56 de așezări cu câte 6—10 porți, încadrându-se în categoria așezărilor mici și mijlocii, cu un număr relativ mic de locuitori¹².

Cei 32 de ani (1660—1692) de ocupație turcească în Bihor au lăsat urme în planul demografic¹³ și al dezvoltării economico-sociale a comitatului.

Conscripția din 1692 spunea că: „*Banoka, Banlaka: Praedia sequentia tanto tempore sunt desertae, cuius memoria non extat*“ (această pre-die (pământ) este pustie de atîta vreme a cărei amintire nu mai există¹⁴). Este cazul similar pentru încă 39 de localități din comitatul Bihor, dar documentele de arhivă¹⁵ vin să demonstreze existența și continuitatea așezărilor a căror populație prestează dijma din cereale, animale sau din alte venituri. La numai doi ani după conscrierea amintită, considerată de altfel și de către autoritățile imperiale eronată¹⁶, acestea dispun să se facă alte conscrieri. În 1694, Bălnaca apare cu 11 contribuabili cu animale. (În fruntea satului este amintit judele Ioan Karacson (Crăciun). Funcția de jude va fi consemnată mai frecvent în documente, în cazul satelor bihorene, începînd cu secolul al XVIII-lea¹⁷. Judele era ales dintre sătenii de vază, el administra veniturile satului, lua măsuri de pază, era judecător în toate pricinile locale, se îngrijea de stringerea dărilor către stat și stăpîn¹⁸. De obicei, judele era ales dintre iobagii înstăriți, însă, de la caz la caz, putea fi ales chiar dacă nu intra în această categorie, dar avea, probabil, mai multă autoritate sau spirit organizatoric. De exemplu, la 1712 jude în satul Bălnaca era colonul Gabriel Groza, care nu avea nimic în comparație cu Nicolae David, carea avea 2 boi, 3 cîble porumb, 3 clăi de fin. Dacă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea funcția de jude era o cinste, la sfîrșitul secolului devine o servitute nedorită, din cauza sporirii obligațiilor iobăgești și a abuzurilor stăpînirii¹⁹.

Din documentele cercetate pentru secolele XVII—XVIII rezultă faptul că în fruntea satului Bălnaca s-au aflat următorii juzi: la 1699 Steph.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Ștefan Pascu, *Demografia istorică*, în *Populație și societate, Studii de demografie istorică*, vol. I, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p. 48.

¹² *Idem*, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 4.

¹³ Gheorghe Mudura, *op. cit.*, p. 61.

¹⁴ Mezösi Károly, *Bihar vármegye a török uralom megszünése idejében*, Budapest, 1943, p. 101.

¹⁵ Gheorghe Mudura, *op. cit.*, p. 61.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Ana Ilea, *Instituții sătești din comitatul Bihor în secolul al XVIII*, în *Crisia*, VI, Oradea, 1976, p. 62.

¹⁸ *Ibidem*, p. 63.

¹⁹ *Ibidem*, p. 72.

Berbente, cînd localitatea este conșcrisă împreună cu localitatea Aștileu²⁰; la 1712 Gabriel Groza²¹, la 1720 Laurentius Zan²².

Din datele registrelor de dijmă pentru secolul al XVII-lea situația demografică a satului nu poate fi apreciată decît foarte aproximativ. De asemenea, pentru anii 1696, 1697, 1698, 1699, Bălnaca este conșcrisă împreună cu alte localități. În consecință am procedat la o împărțire a contribuabililor în funcție de numărul satelor cu care este menționată și după metodologia anterioarei situații ar rezulta, *ipotetic*, următorul tabel:

1604 —	2 case	4 familii	16 locuitori
1652 —	29 porți	58 familii	232 locuitori
1694 —	11 contribuabili	22 familii	88 locuitori
1696 —	7 contribuabili	14 familii	56 locuitori
1697 —	7 contribuabili	14 familii	56 locuitori
1698 —	17 contribuabili	34 familii	136 locuitori
1699 —	14 contribuabili	28 familii	112 locuitori

Locuitorii satului se ocupau cu creșterea animalelor mici (oi, capre) și a albinelor, cultivau cereale (grîu, mei, porumb, orz mixt), dădeau dijma din mieii, iezi și stupi, precum și din cereale, avînd posibilitatea de a rîscumpăra o parte din dijmă în bani. De exemplu, în anul 1694 ei rîscumpărau 142 de iezi cu 8 florini și 52 dinari, iar peste trei ani, în 1697, rîscumpărau 7 mieii, 14 iezi și 22 stupi cu 4 florini și 8,5 dinari. Din cereale după 130 cruci de grîu (obținute de satele Bălnaca, Lorău-Cornișel și Birtin) dau dijmă 12 cruci egale cu $6\frac{4}{\infty}$ cîble.

Pentru secolul al XVII-lea numai registrele de dijmă din 1694 menționează nominal contribuabilii cu animale ai satului judele Ioan Crăciun, Ioan Cartos, Toma Pavel, Laurențiu Osvald, Mihail Laza, Gabriel Petrița, Toma Crăciun, Toma Gavrilaș, Martin Simion, Teodor Gherman. La 1697 cu Lorău, Vadul Crișului și Birtin, la 1698 cu Lunșoara, Topa de Criș, Bulz și Lorău, iar la 1699 cu Aștileu. Apar în aceste conșcrieri contribuabili care plăteau banii creștinătății: 6 în 1696, 2 în 1697, 18 în 1698.

În ultimul deceniu al secolului al XVII-lea se poate observa o schimbare în ceea ce privește ocupațiile prioritare ale locuitorilor. La 1694 dădeau dijma numai după 173 de iezi și nu aveau cereale (*sine frugibus*), într-un timp scurt, aproximativ 4—5 ani, se extinde cultura cerealelor, încît la 1699, împreună cu localitatea Aștileu, aveau numai 32 de mieii și 3 iezi, obținînd însă 640 cruci de grîu și 50 cruci orz mixt. Probabil că, datorită creșterii cantităților de cereale obținute la 1699, pe lîngă dijmă se percepe și *nona*. Media de grîu pe cap de contribuabil era în 1696 de 6,5 cruci, 6,31 cruci în 1637, pentru a ajunge în 1699 la 22,10 cruci, deci o recoltă de grîu de 4 ori mai mare în decurs de numai 4 ani. La creșterea numărului animalelor se înregistrează o scădere de la me-

²⁰ Gheorghe Mudura, *op. cit.*

²¹ A.S.O., *Fond Pref. jud. Bihor*, inv. 41, reg. 107, p. 15.

²² *Ibidem*, dos. 160, (neorganizat).

dia de 15,6 iezi (1694) la 2,5 mii și 3,3 iezi (1697) la 1,1 mii și 0,10 iezi (1699).

În secolul al XVIII-lea, satul face parte din domeniul Aleșdului, chiar dacă stăpînii se perindă ca și în secolul precedent. Între anii 1712—1720 aparține fîscului imperial²³, din 1720 intră în posesia contelui Bánfi²⁴, la 1776 din nou în domeniul cameral²⁵, iar la 1785 este proprietatea familiei Bathyány²⁶. Pentru acest secol deținem informații din conscrierile comitatense din anii 1712²⁷, 1713²⁸, 1720²⁹, 1723³⁰, 1746³¹, 1753³², 1770³³, 1776³⁴, 1779³⁵.

Cu reținerile enumerate anterior privind corectitudinea conscrierilor, se poate aproxima numărul locuitorilor înmulțind cu 5³⁶, indice stabilit pentru secolul al XVIII-lea:

1712 —	2 contribuabili	10 locuitori
1713 —	13 contribuabili	65 locuitori
1715 —	5 contribuabili	25 locuitori
1720 —	5 contribuabili	25 locuitori
1723 —	25 contribuabili	125 locuitori
1746 —	17 contribuabili	85 locuitori
1753 —	45 contribuabili	215 locuitori
1779 —	92 contribuabili	460 locuitori

Numărul scăzut al locuitorilor de la începutul secolului se pare că s-ar datora — în tot comitatul — mișcării antihabsburgice dintre anii 1703—1711. În unele părți locuitorii au fost determinați să se refugieze în Transilvania sau în locuri greu accesibile³⁷. Altă cauză ar fi epidemia de holeră din anii 1714—1719. De asemenea, conscrierile din 1715 și 1720 sînt considerate, în cercetarea de specialitate, ca fiind îndoielnice³⁸. Se observă însă o curbă demografică ascendentă, mai ales începînd din a doua jumătate al secolului al XVIII-lea, populația ajungînd să se dubleze, ba chiar mai mult în deceniul 8 al secolului. Cauzele de ordin general ar fi sporul natural și o perioadă de stabilitate politică, socială și economică în comitat. Se constată o diminuare a obligațiilor iobăgești în deceniile

²³ Gheorghe Mudura, *op. cit.*, p. 73.

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ A.S.O., *Fond Pref. jud. Bihor*, dos. 160.

²⁶ Gheorghe Gorun, *Plîngerile țărănești din Bihor în timpul răscoalei lui Horea*, lucrare în manuscris.

²⁷ A.S.O., *Fond Pref. jud. Bihor*, dos. 107.

²⁸ *Ibidem*, dos. 157.

²⁹ *Ibidem*, dos. 160.

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

³³ *Ibidem*, dos. 166.

³⁴ *Ibidem*, dos. 160.

³⁵ *Ibidem*, dos. 160/a.

³⁶ Ștefan Pascu, *Demografie istorică*, în *Populație și societate, Studii de demografie istorică*, vol. I, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p. 63.

³⁷ Gheorghe Mudura, *op. cit.*, p. 63.

³⁸ *Ibidem*, p. 64.

6—7, așa cum reiese din conscrierea din 1770: locuitorii satului Bălnaca nu plăteau dijmă, aveau dreptul la pescuit și să-și ducă porcii în pădure, aveau o moară proprie, în schimb trebuiau să facă lemne pentru construcții și foc. S-ar fi putut ca aceste avantaje să fi atras iobagii din alte părți.

Din punct de vedere al structurii sociale a populației satului pînă în 1723 sînt amintiți numai iobagii (coloni), de la această dată mai sînt semnalati frații și fii într-o piine (1723) sau frații și fiii peste 16 ani (1746), precum și jelerii cu casă sau fără casă. La 1753 sînt menționați 34 coloni și 9 fii peste 16 ani și 2 jeleri iar la 1779 79 iobagi, 10 jeleri cu casă și 3 jeleri fără casă, ceea ce înseamnă o creștere a procesului de jelerizare pe parcursul celor peste 4 decenii. Procesul jelerilor era de 4,4% în 1753, în 1779 de 13,8%, deci o creștere de 3,3 ori.

În secolul al XVIII-lea, pe lîngă creșterea simțitoare a numărului locuitorilor, crește și nivelul de trai al populației satului. Se diversifică semănăturile, cultivîndu-se lîngă grîu, porumb, orz, mei, ovăz și floarea-soarelui.

Din floarea-soarelui în 1746 se obțin 380 buc., în 1753 363 buc. Se creșteau animale mari, folosite la munca cîmpului: boi, vaci și cai. Sătenii aveau 10 boi în 1713 la 1725 — 22, iar 1753 — 25. Mai creșteau porci, oi, capre, albine. Începe să apară o oarecare stratificare socială a populației, raportată la numărul de animale pe care le creșteau probabil și pentru comerț, așa cum este cazul din 1713 al lui Nicolae David, cu 20 de oi, ori Săcară Gavril cu 20 porci.

O situație detaliată a inventarului gospodăriilor satului îl prezintă conscripția din 1713:

Nr. crt.	Numele contribuabililor	Boi	Vaci	Cai	Porci	Oi	Capre	Fin capite	Cereale	Alte venituri
1	Petru Tătar	—	1	—	—	—	—	—	—	—
2	Simion Martin	—	1	—	—	—	—	—	—	1 moară
3	Nicolae David	—	3	—	2	20	—	3	—	—
4	Thoma Kereși	2	1	—	—	6	4	1	—	—
5	Thoma Gaja	2	2	1	4	—	—	1	3 cibele porumb	—
6	Pavel Gaja	—	1	1	—	10	—	1	1/4 cibele porumb	—
7	Gabriel Groza	—	1	1	—	—	—	2	1/2 cibele porumb	—
8	M. Ungur	—	1	—	2	6	—	1	—	—
9	Stefle Ignat	1	1	1	—	10	—	1	—	—
10	Ilie Ungur	2	1	—	—	—	—	2	1/4 cibele porumb	—
11	Nicolae Budura	1	1	1	2	—	—	1	—	—
12	Gabriel Secara	2	2	1	20	10	6	2	1/2 cibele mei	—
13	Theodor Crăciun	—	1	—	5	—	—	1	—	—
14	Petru Ungur	—	1	—	—	—	—	1	—	—

Comparînd datele conscripției din 1713 cu cea din 1753, aceasta din urmă dînd numai inventarul global al animalelor și cerealelor, se evidențiază unele diferențieri din punct de vedere economic. La creșterea oilor și caprelor se înregistrează un regres față de media de familie de 5,1 în 1713 la 1,4 în 1753. Media boilor scade de la 1,4 în 1713 la 0,5 în 1753, la cai de la 0,2 la 0,1, la porci de la 2,5 la 2,1, la vaci de la 1,2 la 1,1. Dacă inventarul animalelor este în scădere, cel al furajelor și cerealelor este în creștere. Recoltele de fîn sînt, în medie de familie 1,2 căpițe în 1713 și 1,4 căpițe la 1753. Media cîblelelor de porumb crește simțitor de la 0,2 în 1713 la 4,5 cîble în 1753. În 1713 se cultiva porumbul și meiul, la 1753 se mai cultiva grîul, ovăz, secară, obținîndu-se de exemplu în 1753 din porumb 204 cîble, din grîu 57 și $3/4$ cîble, din ovăz 5 $1/2$ cîble, din secară 36 cîble.

La 1713 este semnalată prima moară în sat, în proprietatea lui Simion Martin, moară ce aducea un venit de 5 cîble de grîu în 1723 și 20 cîble de grîu în 1753. Această moară era așezată pe malul drept al Crișului Repede, care avea albia prin locul numit azi „Moara bătrînă”. După construcția căii ferate, în secolul al XIX-lea a fost mutată, împreună cu matca Crișului, de cealaltă parte a terasamentului căii ferate, unde va funcționa pînă la mijlocul secolului al XX-lea. Din 1779 este amintită încă o moară, așezată pe malul stîng al Crișului.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se extinde pomicultura, locuitorii dădeau dare de fructe uscate și proaspete și după cazanele de fierț țuică. Începînd cu anul 1753 sînt semnalate meșteșugurile, fără a fi specificate, ele aduceau un venit anual de 10 florini. Exista la 1779 și o circiumă domeniială, în care se vindea vinul și țuica fiscalului.

Dacă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea se mai păstrează încă obligațiile tradiționale iobăgești, în a doua jumătate a secolului acestea se înmulțesc simțitor. În cadrul obligațiilor urbariale intrau: *censul*, *robotă*, *nona*. Iobagii și jelerii cu casă plăteau în 1779 censul cîte un florin anual de fiecare casă. Robotă era stabilită după totalul sesiilor, la o sesie întregă revenind 52 zile robotă cu animalele sau 104 zile cu palmele pe an⁹⁹, așa încît celor 79 de iobagi ai statului cu 20 $6/8$ sesii le revenea în total 1 040 zile de muncă cu animalele sau 2 080 zile de muncă cu palmele, deci fiecare iobag presta 13 zile pe an cu animalele sau 26 de zile pe an cu palmele. Nona o dădeau din cereale: grîu, ovăz, porumb și din animale: miei, iezi, stupi. Conscrierea din 1779 atestă o serie de ocupații în funcție de care se stabilesc taxele din crîșmărit, morărit, lemnărit, ghindărit, meșteșuguri. Domeniul nu avea în folosință teren arabil sau vie în hotarul satului, doar un finaț care producea 24 stînji de fîn în valoare de 240 florini anual.

Conscrierile urbariale ale secolului al XVIII-lea stabilesc categoria pămînturilor, în funcție de fertilitate sau sterilitatea solului, în 4 clase. Conscrierea din 1720 amintește că și în 1711 pămîntul din satul Bălnaca era încadrat în clasa a 4-a. La 1720 în hotarul satului se practica sistemul de cultură „într-un cîmp”, Bălnaca numărîndu-se printre cele 42 de lo-

⁹⁹ Ana Ilea, *Conscrierea veniturilor domeniului Aleșd din anul 1779, în Aleșd 1904—1979*, Oradea, 1979, p. 126.

calități din totalul de 216 cu acest sistem de agricultură⁴⁰. Sistemul respectiv nu oferea posibilitatea de rotire a culturilor din cauza condițiilor de relief, de suprafața mică și dispersată a arabilului aflat în jurul gospodăriilor răsirate în cazul satelor de deal și de munte⁴¹. La 1770, în propunerea de clasificare a pământurilor, care a premers conscrierilor urbariale, pământul satului este încadrat tot în clasa a 4-a, fiind „steril, pietros, plasat în munți și văi“. Nu se specifica sistemul de cultivare. Mai mult ca sigur că aceasta nu s-a modificat. Documentul, destul de complet, din 1770 intitulat „*Beneficia et maleficia locorum*“, oferă și alte date privind situația economico-socială a satului.

În nouă puncte de întrebare se analizează beneficiile care se puteau obține de la colonii satului, legate de pescuit, lemnărit, morărit, ghindărit iar punctele rele se referau la calitatea pământului.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea servituțile feudale devin tot mai numeroase și mai grele. La un an după înfrângerea răscoalei lui Horea, țărani din satul Bălnaca și din alte sate de pe domeniul familiei Bathyany, cu centrul la Aleșd, fac o plîngere către judele nobiliar din Aleșd, în care cer ca obligațiile lor în natură să poată fi răscumpărate în bani⁴².

În anii 1694, 1699, 1712, 1713 și 1790, contribuabilii satului sînt amintiți nominal (nume românești, scrise cu ortografia maghiară sau traduse). Dintre familiile a căror continuitate se poate urmări prin veacuri pînă în zilele noastre ar fi: Crăciun, Gavrilaș, Martin, Gherman (la 1694) adăugîndu-li-se (la 1699) Gaja, Groza, Toma (1699), David (la 1712) și Tătar, Ungur, Budură, Secară (la 1713).

CONTRIBUTIONS A LA MONOGRAPHIE HISTORIQUE DU VILLAGE BĂLNACA (XVe—XVIIIe siècles)

Résumé

Situé sur le cours supérieur de la rivière Crișul Repede, aux pieds des monts Pietra Craiului ayant accès à la voie ferrée Oradea—Cluj-Napoca, le village Bălnaca s'étend sur les deux rives du Criș qui délimite le centre du village du hameau Bălnaca—Groși.

On mentionne ce village pour la première fois dans un document de 1406, conformément aux recherches faites jusqu'à présent. Pour les siècles qui font l'objet de cet étude, le village Bălnaca apparaît comme appartenant au domaine de la place-forte Șinteu datant de la première moitié du XIIIe siècle. Celui-ci s'est constitué à l'est du comitat de Bihor et aura cinq siècles d'existence. Durant ces cinq siècles le domaine sera le fief de plusieurs familles de nobles hongrois, de quelques princes régnants de Transylvanie ou administré directement par la couronne

⁴⁰ Barbu Ștefănescu, *Considerații asupra tehnicii agricole din Bihor în secolul al XVII-lea. Sistemele de agricultură*, în *Crisia*, XIV, 1984, p. 431.

⁴¹ *Ibidem*, p. 393.

⁴² Gheorghe Gorun, *op. cit.*

royale. Au XVIIe siècle les maîtres du domaine sont, par intermittence, les anciens princes régnants de la Vallachie: Gavrilaş Movilă et Constantin Șerban, Gheorghe Ștefan de la Moldavie qui, à la suite de la perte de leur trône, s'y retirent grace aux relations d'amitié qui les liaient aux princes de Transylvanie.

On a entrepris pour chaque siècle, une analyse démographique et socio-économique du village Bălnaca sur des documents d'archives. Mais les documents et les registres urbariales n'offrent pas tous une analyse réelle des données. Aussi, surtout, l'analyse démographique reste-t-elle hypothétique. Pour les XVI—XVIIe siècles, par exemple, de sept documents sur le village, quatre seulement offrent aussi une situation des contribuables qui devaient travailler pour les féodaux.

On a analysé la structure sociale des villageois en s'appuyant sur les données des registres de dîme des XVI, XVII, et XVIIIe siècles. On a fait également l'analyse des obligations féodales envers l'état et le maître, des occupations des habitants, prépondérance et la fluctuation de ceux-ci d'un siècle à l'autre.

On conclut par la mise en évidence de la permanence et de la stabilité de la population dans le village Bălnaca, village roumain à familles dont on peut suivre la continuité jusqu'à nos jours.